

մենայն իրս գործառնութեան շորիցս (այսչափը սուսորով) :

- [Ա.] Որք զհարկ եւ զբախտան :
- Բ. Երկրորդ վասն ճանաչման Աստուծոյ :
- Գ. Երրորդ ընդդէմ Արեւոսաց¹ :
- Դ. Չորրորդ ընդդէմ Հրէից :
- Ե. Հինգերորդ ընդդէմ Տաճկաց¹ :
- Զ. Վեցերորդ ընդդէմ Հոգեմարտին :
- Է. Եւթներորդ ընդդէմ Նեստորի եւ Երկաբնակաց :
- Ը. Ութերորդ Աստուածաբանութիւն Գիտնականա :
- Թ. Իններորդ վասն հրեշտակաց եւ դիւաց :
- Ժ. Տասներորդ վասն գործոյ եւ արարչութեան Աստուծոյ :
- ԺԱ. Մեծատաներորդ վասն Արարածոց եւ աշխարհի :
- ԺԲ. Երկուստաներորդ վասն լուսաւորաց եւ յեղանակաց :
- ԺԳ. Երեքտասաներորդ վասն իւրաքանչիւր տարեկից եւ բառոյ եւ կենդանեաց :
- ԺԴ. Չորեքտասաներորդ վասն գրախտին :
- ԺԵ. Հնգեւտասաներորդ վասն կազմութեան մարդոյ :
- ԺԶ. Վեշտասաներորդ վասն հոգեոց մարդկան :
- ԺԷ. Եւթնեւտասաներորդ վասն բոլոր մարդոյն :
- ԺԸ. Ութեւտասաներորդ վասն Սարեիլ եւ նախահարցն :
- ԺԹ. Իննեւտասաներորդ վասն Աբրահամի եւ Իսրայէլի :
- Ի. Բասներորդ յԵփեյ Գրոց :
- ԻԱ. Բասնեւթի Ղեւտականքն :
- ԻԲ. Բասնեւթ. Թիւքն :
- ԻԳ. Բասնեւթ. Երկրորդ օրէնքն :
- ԻԴ. Բասնեւթ. Յեսու նաւեան :
- ԻԵ. Բասնեւթ. Գատաւորքն :
- ԻԶ. Բասնեւթ. Առաջին թագաւորութեանց :
- ԻԷ. Բասնեւթ. Երկրորդ թագաւորութեանց :
- ԻԸ. Բասնեւթ. Երրորդ թագաւորութեանց :
- ԻԹ. Բասնեւթ. Չորրորդ թագաւորութեան Փրկչին :
- Լ. Երեսներորդ Մարդեղութեան Փրկչին :
- ԼԱ. Երեսնեւթ. վասն նոր օրինացն :
- ԼԲ. Երեսնեւթ. վասն մեղաց :
- ԼԳ. Երեսնեւթ. վասն առաքելութեան :
- ԼԴ. Երեսնեւթ. վասն եւթն խորհրդոց :
- ԼԵ. Երեսնեւթ. վասն առանձնակի Եկեղեցոյն :
- ԼԶ. Երեսնեւթ. վասն փոփոխման մարդոյն :
- ԼԷ. Երեսնեւթ. վասն բաժանման հոգոյ :
- ԼԸ. Երեսնեւթ. վասն նեւիին :
- ԼԹ. Երեսնեւթ. վասն յարութեան կրկին :
- Խ. Բառասներորդ վասն յարութեան եւ գատաստանին :

Եւ զամենայն իրս գործառնութեան շորիցս ննդրին պատճառս : Արարողական, նիւթական, Տեսական եւ Կատարունական. այսինքն է Արարող եւ Արարեալն, եւ Արարումն եւ պատճառն նորին :

¹ Արիանոսաց իրայ ռ. իսկ Տաճկաց փոյ ա. գրուած է, հասկընելու համար «Երրորդ ընդդէմ Տաճկաց» պիտի ըլլայ, իսկ «Հինգերորդ ընդդէմ Արեւոսաց» :

որպէս ի շինութիւն տան. Արուեստաւոր հիւան եւ շինեալ տունն եւ որպիսութիւն նորին՝ բոլոր կամ քառանկիւնի. եւ պատճառն նորին՝ վասն բնականութեան մարդկան :

Իսկ առաջիկա իրողութեանս, նիւթական պատճառ, Տասն իմն սեռական հատոր Հարցմանց այսոցիկ, որոց յարմարումն շարակարգութեան է բոլոր այսմ օրինակի :

Ա. Առաջին. առ արտաքինս առարկութիւն եւ լուծումն ընդդիմախօսութեան նոցա : Որք զհարկ եւ զճակատագիր, զԶարս եւ զհարկս յԱստուծոյ համբաւեն :

Եւ ընդդէմ Մանիքեցւոցն, եւ Այլալիւնց եւ Հրէից :

Բ. Երկրորդ. Հարցն է ընդդէմ Արիոսի եւ Հոգեմարտին, եւ Նեստորի, եւ Երկաբնակաց :

Գ. Երրորդ. Հարցն է ճշմարիտ Աստուածաբանութիւն Սրբոյն Գիտնական ցուցումն սակաւութեան Սրբոյն, վասն վեցօրէից եւ արարչութեան բոլոր աշխարհի :

Դ. Չորրորդ, վասն վեցօրէից եւ արարչութեան բոլոր աշխարհի :

Ե. Հինգերորդ, ի կազմութեան լինելութեան մարդոյն :

Զ. Վեցերորդ, ի նոյն ինքն յարարածոց սկիզբն է բոլոր կարգի պատմութեանց Հինգ գրոցն Մովսէսի :

Է. Եւթներորդ. Յեսու եւ գատաւորքն եւ Չորս թագաւորութեանցն համառօտեալ :

Ը. Ութերորդ, ի Նոր Կտակարանաց մարդեղութեան հանն Աստուծոյ :

Թ. Իններորդ, ի նոր Եկեղեցոյ հարցմանք զանազանք :

Ժ. Տասներորդ, վասն փոփոխման եւ կատարածի աշխարհի, Յարութեան եւ Գատաստանի հատուցման :

Արդ, այսոքիկ են նիւթական պատճառ այսոցիկ հարցմանց : Որ եւ մակագրեցի յորջորջումն գրոյս բոլոր կոչման իրի Հարցման Գրքի Սղոսարի :

Այլ եւ աղաչեմ զձեզ յիշել ի սուրբ աղօթս ձեր զբաղմանդ անձն իմ, եւ ինդրել յԱստուծոյ զԹողութիւն յանցանաց իմոց :

Այլ եւ ուշիմ մտք եւ հոգացող գաղափարութեամբ ամեն :

Ասոնք են բոլոր Չեռագրիս սկիզբը, իբրեւ յանկ նիւթոց եւ Յառաջաբան, եւ անոնցմէ անմիջապէս ետքը կը սկսի :

«Գրքիւնքն անշաղի փիլիսոփայի Զարգումն Զանազան Եւ Գատաստանի Գրքի Եւ Երկաբնակացն, եւ ասկէ ետքը :

[Եւ առաջին Հարցն.] «Հարցման, Որպէս ասեն հերձուածողք», էջ 11—13.

Ընդդէմ որք զբախտն համբաւեն, էջ 13—17.

Ընդդէմ Այլալիւնց որք զԶարս եւ զհարկս (յ)Աստուծոյ ասեն, էջ 17—26.

Յաղագս Մանիքեցւոցն, էջ 26.

Յաղագս Ճանաչման Աստուծոյ, էջ 26—29.

[Ընդգէմ Այլազգեաց] կամ Տաճկաց խորագիրը
չէ գրուած: Այս մասը որ հրատարակու-
թեանն օրինակ եղած է, կը բռնէ, էջ 30—81:
Ընդգէմ Հրէից, էջ 81—83:

Երբեք Լուսին. Հերթունքն Արեւնոսաց, էջ 83—
100.

Վասն անուան Աստուծոյ, էջ 100—102.

Վասն Հոգոյն Սրբոյ, էջ 102—107:

Վկայութիւնը յաղագս համադրոյ եւ զուգապա-
տիւ Երբորդութեանն եւ նշոյնագործ արար-
չութեան, էջ 107—108:

Վկայութիւն՝ թէ Հոգին Սուրբ Աստուած է,
էջ 108—113.

Ընդգէմ այնոցիկ, որ ասեն զՀոգին բղխումն ի
Հօրէ եւ յՈրդոյ, էջ 113—115.

Եւ զի Հոգին Սուրբ է միայն ի Հօրէ բղխումն,
էջ 115—119.

Ընդգէմ մարդագաւառն Նեստորականաց, էջ 119
—121.

Հարցմունք առ Երկաբնակս, որք ուրանան զմինն
Քրիստոս Աստուած մարդացեալ ասել,
էջ 121—124.

Վկայութիւն ի Սուրբ Գրոց, զի ճշմարիտ Աս-
տուած է Քրիստոս, էջ 124—129.

[Հարցմունք], էջ 129—141.

Հարցումն Երկաբնակաց առ մեզ, էջ 141—143.

Հարցից եւ ես զձեզ դասք Երկաբնակաց,
էջ 143—153.

Հերթմունք Երկաբնակաց առ մարդեղութիւն
Բանին, էջ 153—159.

Երբեք Լուսին. Երբեք Լուսին, Յաղագս Աստուածաբա-
նութեան Սրբոյն Գիտնական, էջ 159—190.

Երբեք Լուսին. Լուսին, ի գործոյ եւ յարար-
չութեանն Աստուծոյ, Վեցօրեից, էջ 190—
232:

Հինբերբէր Լուսին. Լուսին, Յաղագս լինելու-
թեան մարդոյն եւ կազմութեան, էջ 232—
274:

Վեցբերբէր Լուսին. Լուսին, Հինբերբէր Մեծ-
եւ այլն, էջ 274—360:

Եւ վեցբերբէր Լուսին. Լուսին, էջ 360—377:

Ու վեցբերբէր Լուսին. Լուսին, մարդեղութեան Փրօնին
մէջ, էջ 377—449:

Իննբերբէր Լուսին. Լուսին, ինն օրեանց եւ Երկուն-
շաղան հարցմունք, էջ 449—574:

Տասներբերբէր Լուսին. Լուսին, վասն հանդերձելոյ
եւ փոփոխմանց մատենան, էջ 574—682:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ. Արդ, ես վերջինս ի
ծնունդս Եկեղեցոյ եւ տրուպս բանասիրաց Գրիգոր
պիտականունն, խնդրոյ բանին բացայայտեցի զբանս
Հարցմանց, ի լուսաւոր բանից վարդապետաց, ի
խնդրոյ ումմն բանասիրի Առաջ ուղղափառի, որ ի
վարդուց հետէ բազումն թախանձէր. եւ ես փասն
իմոյ տկարութեան եւ ժամանակին վրդովման,
զխնդիրն յապաղէր: Եւ ապա ի սեբեւ յանձնեմ ձեռ-
նոյ նորին, ապաստանեալ ի նշոյն, որ զօրացոյց զե-
տկարս, ձեռն ի գործ արկեալ աւարտեցաւ Քաղա-
միջոցս եւ փախստեալ ի Գրիգոր, եւ մեծ ջանքս փու-

թացեալ. որ եւ ոչ ժամանեց ի կատար բանին վե-
րոյսացեալ խնդրոյն. այլ ի հասարակ գրոց. հա-
սարակեաց եւ նա զկեանս առօրեան, հասեալ ի
գանձն իմաստից եւ յաղբերն գիտութեանց, որոյ
յիշատակն արհնութեամբ եղիցի. ամէն:

Արդ, եղեւ զբաւ բանին ի շրջագայութեան
հայկազեան տումարին, ՊԽԶ (= 1397), ընդ հո-
վանեալ Երկնահանգէտ մեծարգոյ ուխտի, Սիւնեաց
Նահանգի, Առաքելական Աթոռոյս Սուրբ Առա-
քելոյս եւ այլ շրջակա սուրբ հրեշտակաբնակ Սուրբ
Մենաստանացս, որոց խնամով ամրացեալ փրկես-
ցուք յամենայն փորձութեանց. ամէն:

Իսկ լուծումն Հարցմանց այսոցիկ ոչ ամենեւին
օտարաձայն աւելորդս խուզեալ. եւ ոչ գեղջուկ իմն
աշխարհական խօսից յարմարեալ, այլ զպիտանիս
Եկեղեցոյ եւ վարդապետաց ոգէշահ խնդիր հաւա-
տոյ միայն հոգատարեալ. ուղղակի ճշգրտութեան
եւ անբողբոսի հարցումն բովանդակեալ. ոչ զա-
մենայն որ ամենեցուն է գիտելի. այլ զբանս բա-
զումս, որ բազմաց է պիտանի եւ խնդրելի:

Արդ՝ է ինչ ի սմա հաւաքեալ ի լուսաւոր
բանից վարդապետաց սրբոց ըստ գրոյն կամ իմա-
ցուածոյն: Եւ է ինչ ի ներգործութեանց հոգոյն
Աստուծոյ շնորհաց, որ ծածկէ յիմաստնոց եւ
յայտնէ տղայոց, յիւրաքանչիւր ժամանակս, ըստ
կամաց իւրոց: Եւ թէ այս եւ թէ այն, գու ընկալ
զխնդիրդ մտաց առանց ամենայն Երկաբնակութեանց,
իբր ի միոյ կենեղութեան աղբերէ կենաց ուռձացեալ եւ
պողպատեալ ի փառս եւ ի գովեստ նորին տնկա-
գործի եւ առաջնորդի: Զոր եւ ես, զօրէն մշա-
կաց, բազմահաւաք պտղոց կամ փունջ մի անու-
շահոտ բազմբանդ ծաղկանց, կամ չնչին թռչնոց
ղետրիսն մեղու. կամ որպէս զօմայս այրոյն տառա-
պեալ գոյիւ, աղբրս ընծայեցի ի գանձանակ ձօխու-
թեան ձերդ մեծութեան, իմաստախոհ եւ ճշմար-
տասէր Եկեղեցեացդ Հայաստանեայց, եւ ընթեր-
ցասէր մտաց:

Որ եւ աղաչեմ զբարեմիտ հանդիպողսդ եղ-
բայրական սիրով հաւանել. զպակասն լնուլ եւ
զաւելիսն կշռել. եւ պիտանեացն փառս վերբն-
ծայել այնմ որ փառաւորեալ է ի պարգեւս իւր. իսկ
զանպիտանս ներել մերոյ փոքրեկալ անօթոյս, եւ
զանդաղկոտ փութոյս:

Դարձեալ, յերեսս անգեալ արտասուալի դի-
մք, հոգի եւ փոշիս սուրբ գարշապարաց ձեր, ա-
ղբրսեմ ի խորոց սրտէ, զհարազատ գութ հարց եւ
եղբարց մերոց հոգեւորաց, զի կաթ մի արտասուաց
ի կաթիլ դուլէ ձերդ մաղթանաց, ցօղեսցէ ի գե-
րեզման հոգոյս իմ տապանաց, եւ լուսացէ զբազ-
մաշարաւ զաղբացեալ ոսկերս մեղօք մեռելոյս: Զի
թերեւս վասն ձեր սիրալիւր մաղթանացդ գտայց
ողորմութիւն յամենողորմ փրկչէն մերմէ:

Այլ եւ վարժապետին իմոյ եւ մեծ հռետո-
րին Հայոց, Յոհաննէ Որոտնեցոյ, եղիցի ի սմա յի-
շատակ մաղթանաց՝ մասին արհնութեանց եւ վի-
ճակի ժառանգութեան սրբոցն ի լոյս: Զի նա ծնաւ
զմեղ, ըստ բանի, բազմաշան Երկազ, կրթեալ ի մա-
մուլ վարժարանի եւ ի յոյսն կենդանի: Որ եւ
ձեզ յիշողացդ եւ մեզ յուսողացս, առ հասարակ

